

Ищук Світлана Олексіївна,
доктор економічних наук., професор,
завідувач відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Незважаючи на уповільнення промислового розвитку в Україні унаслідок впливу багатьох чинників (суспільно-політичних, монетарних та ін.), промисловість залишається провідним видом економічної діяльності із часткою 31,4% в обсязі реалізації продукції (товарів, послуг). Водночас проблеми вітчизняної промисловості обумовлені передусім домінуванням матеріало- та енергоємних технологій, високим ступенем зношеності основних засобів, а також низькою ефективністю промислового виробництва. Метою статті є проведення інтегральної оцінки ефективності функціонування промислового сектора економіки України у регіональному розрізі. Дослідження проведено за авторською методикою у площині ресурсної та економічної ефективності промисловості за множиною показників. Шляхом інтегрування значень показників фондовіддачі і продуктивності праці розраховано індекси ресурсної ефективності, а показників рентабельності операційної діяльності, рентабельності обороту і рентабельності активів – індекси економічної ефективності промисловості. Виходячи зі значень цих інтегральних індексів, здійснено групування областей України за рівнями (високим, середнім і низьким) ресурсної та економічної ефективності промисловості. Як засвідчили результати розрахунків, у 2016 році промисловий сектор економіки більшості регіонів України продемонстрував ознаки повернення ефективності виробничо-господарської діяльності до докризового рівня. У 2017 році ці позитивні тенденції посилвились. Однак, проблемою стало поглиблення збитковості промисловості у Донецькій, Луганській і Миколаївській областях. Натомість найвищого рівня ефективності у цьому секторі економіки досягнуто в Дніпропетровській і Запорізькій областях. Результати інтегральної оцінки ефективності промисловості регіонів України дають можливість створити об'єктивну аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо стратегії подальшого розвитку промислового сектора національної економіки. Водночас посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів зумовлює необхідність проведення структурної модернізації вітчизняної промисловості з метою підвищення конкурентоспроможності її продукції на світових товарних ринках шляхом, зокрема, збільшення частки високотехнологічних видів діяльності в обсягах виробництва і експорту. У цьому напрямку будуть проводитись подальші авторські дослідження.

Ключові слова: промисловість, ефективність, фондовіддача, продуктивність праці, рентабельність операційної діяльності, рентабельність обороту, рентабельність активів.

ВСТУП

Постановка проблеми. Україна володіє значним індустріальним, природно-ресурсним, транзитним і кадровим потенціалом, але займає лише 19-те місце серед держав-членів Європейського Союзу за обсягом випуску промисловості і 20-те – за обсягом ВДВ останньої, поступаючись лідеру – Німеччині – у понад 30 і майже у 44 рази відповідно [1]. Промисловий розвиток в Україні уповільнився внаслідок впливу багатьох чинників (суспільно-політичних, монетарних та ін.), промисловість залишається провідним видом економічної діяльності. Так, зокрема, частка промислової продукції в обсязі реалізації продукції (товарів, послуг) у 2016 році становила 31,4% (проти 31,1% у 2011-му). Однак, частка промислових товарів у загальному експорті товарів та послуг за цей період зменшилась до 59,5% (проти 75,7%), а частка населення, зайнятого у промисловості, до 15,3% (проти 16,5%). Проблеми вітчизняної промисловості обумовлені передусім домінуванням матеріало- та енергоємних технологій, високим ступенем зношеності основних засобів – 69,4% (зокрема, у переробній промисловості 76,4%), а також низькою ефективністю функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системні дослідження промислового сектора

національної економіки здійснюються вченими Інституту економіки промисловості НАН України. Так, зокрема, у [2] визначено ключові напрями удосконалення структури вітчизняної промисловості, підвищення ефективності виробництва і використання трудового потенціалу. Особливості смарт-промисловості та її роль у модернізації промислового потенціалу України висвітлено в [3]. Водночас, з огляду на масштабність і неоднорідність промислового сектора національної економіки, він потребує всебічних ґрунтовних досліджень у регіональному розрізі.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є визначення рівня функціонування промисловості регіонів України на основі проведення інтегральної оцінки ресурсної і економічної ефективності. Досягнення цієї мети передбачало вирішення низки завдань:

- розрахунку множини показників, що в сукупності відображають різні аспекти результативності функціонування промислового сектора національної економіки (у регіональному розрізі) упродовж 2011-2016 років;

- визначення інтегральних індексів ресурсної і економічної ефективності промисловості регіонів України шляхом нормування значень первинних показників та їх подальшого інтегрування за методом середньої арифметичної;

- групування областей за рівнями ресурсної і економічної ефективності їх промисловості на основі значень інтегральних індексів;
- оцінювання динаміки показників ефективності функціонування промислового сектора економіки регіонів України та виявлення ключових чинників впливу на них.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Відповідно до авторської методики оцінювання конкурентоспроможності промислового сектора економіки [4], ефективність використання виробничих ресурсів характеризують два ключові показники: фондовіддача і продуктивність праці. Перший із них відображає ефективність управління основним капіталом, а другий – людським. Упродовж

аналізованого періоду в Україні показники **ресурсної ефективності** промисловості демонстрували дещо різну динаміку (рис. 1). Так, значення показника фондовіддачі у 2011-2013 роках зменшилось у 1,55 разу, а в наступних трьох роках, навпаки, зросло в 1,3 разу (порівняно з 2013-м). Натомість показник продуктивності праці упродовж аналізованого періоду зберігав тенденцію до збільшення (за винятком незначного зниження у 2013 році), і у 2016-му його значення перевищило рівень 2011-го у 2,2 разу. Визначальний вплив на зміну значень показників ресурсної ефективності промисловості України у 2016 році (порівняно з 2015-м) мали такі чинники: зростання обсягу реалізованої промислової продукції на 1,21%, збільшення необоротних активів на 10,28% і зменшення середньої кількості працівників у промисловості на 3,17%.

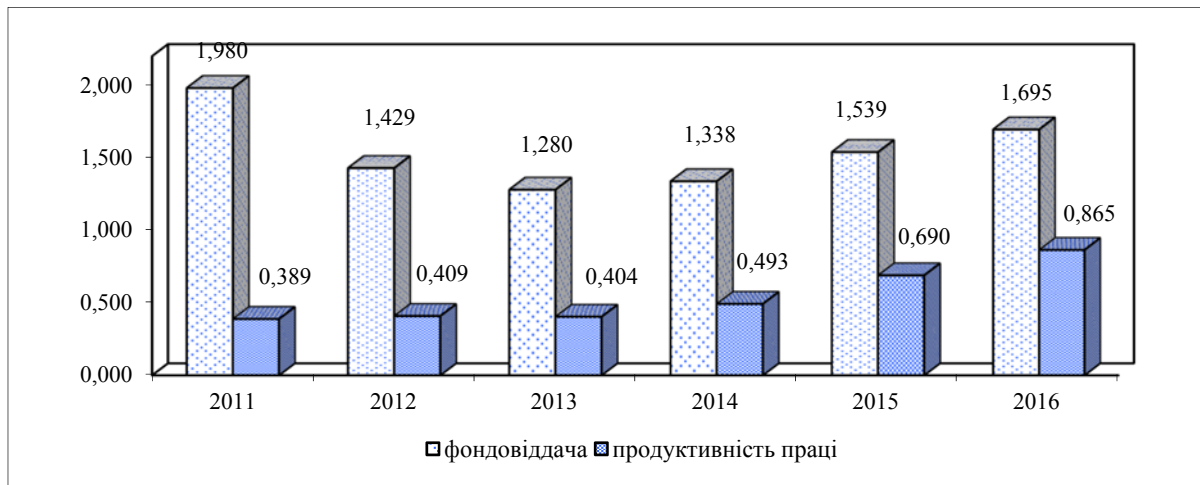

Рис. 1. Показники ресурсної ефективності промисловості України, частка одиниці

* Джерело: побудовано автором за даними [5-7]

Шляхом інтегрування значень показників фондовіддачі і продуктивності праці розраховано індекси ресурсної ефективності промисловості (табл. 1), на підставі значень яких проведено групування регіонів України. Незмінним лідером за рівнем ресурсної ефективності промисловості упродовж аналізованого періоду була Полтавська область (табл. 2).

Першість цієї області зумовлена досягненням найвищих значень показника продуктивності праці (1,451 у 2016 році проти 1,054 у 2015-му) і одних із найвищих – фондовіддачі (3,870 проти 3,054). Своєю чергою, зростання значень названих показників стало наслідком збільшення у цій області у 2016 році обсягу реалізованої промислової продукції на 29,5%, порівняно з 2015-м при одночасному зменшенні за цей рік середньої кількості працівників у промисловості на 6% і сповільненні темпів приросту необоротних активів до 2,2% проти 4,66% у 2015-му. Окрім Полтавської, високого рівня ресурсної ефективності промисловості у 2016 році досягли також Черкаська область (яка незмінно перебувала у першій групі з 2014 року) і Чернігівська, якій вдалося збільшити темпи приросту обсягу реалізованої промислової продукції на 9,7 в.п., а необоротних активів промисловості – на 9,5 в.п., порівняно з 2015-м. Водночас середня кількість

працівників у промисловості Чернігівської області зросла у 2016 році на 1,12%, тоді як у Черкаській – зменшилась на 2,25%.

Середнього рівня ресурсної ефективності промисловості у 2016 році досягли 9 областей (проти 12-ти у 2015-му). Сумська область перемістилась у другу групу внаслідок зниження показника фондовіддачі на 0,695 пункту, що, своєю чергою, було спричинене зниженням обсягу реалізованої промислової продукції на 1,63% при одночасному зростанні необоротних активів промисловості на 15,11%. 3-поміж областей другої групи виділяються Дніпропетровська і Запорізька, промисловість яких демонструє високі показники продуктивності праці (відповідно 0,977 і 0,938 у 2016 році), але порівняно низькі – фондовіддачі (1,620 і 2,083).

У 2016 році до областей із **низьким рівнем ресурсної ефективності** приєдналися 3 області: Донецька, Одеська і Івано-Франківська. У третій групі можна виділити 2 області (Харківську і Херсонську), для промислового сектора економіки яких характерні високі значення фондовіддачі (відповідно 4,701 і 3,541 у 2016 році), але середні – продуктивності праці (0,678 і 0,646).

Таблиця 1

Показники ресурсної ефективності промисловості, частка одиниці

Область	2011			2012			2013			2014			2015			2016		
	Фондовіддача	Продуктивність праці	Інтегративний індекс	Фондовіддача	Продуктивність праці	Інтегративний індекс	Фондовіддача	Продуктивність праці	Інтегративний індекс	Фондовіддача	Продуктивність праці	Інтегративний індекс	Фондовіддача	Продуктивність праці	Інтегративний індекс	Фондовіддача	Продуктивність праці	Інтегративний індекс
Вінницька	3,168	0,280	0,528	2,404	0,290	0,369	2,252	0,336	0,482	2,449	0,410	0,495	2,626	0,574	0,453	2,901	0,743	0,438
Волинська	1,764	0,196	0,184	1,760	0,206	0,188	1,648	0,201	0,212	1,959	0,261	0,283	2,104	0,382	0,276	2,408	0,465	0,256
Дніпропетровська	1,471	0,488	0,437	1,585	0,542	0,474	1,587	0,540	0,552	1,300	0,658	0,478	1,559	0,813	0,456	1,620	0,977	0,366
Донецька	2,359	0,516	0,627	1,928	0,465	0,457	1,634	0,444	0,463	1,336	0,419	0,293	1,331	0,772	0,403	1,473	0,893	0,311
Житомирська	1,739	0,183	0,166	1,638	0,204	0,167	1,555	0,211	0,203	1,573	0,254	0,204	2,256	0,361	0,283	2,319	0,465	0,245
Закарпатська	2,029	0,145	0,179	1,806	0,161	0,154	1,676	0,166	0,182	1,618	0,187	0,159	1,622	0,237	0,131	1,862	0,314	0,121
Запорізька	2,209	0,422	0,502	1,779	0,430	0,400	1,627	0,419	0,434	1,616	0,566	0,464	1,834	0,785	0,474	2,083	0,938	0,411
Івано-Франківська	2,006	0,338	0,377	1,671	0,348	0,307	1,194	0,305	0,224	1,131	0,366	0,211	1,890	0,510	0,323	2,066	0,542	0,243
Київська	1,248	0,341	0,242	1,283	0,413	0,305	1,125	0,484	0,395	1,027	0,518	0,314	1,137	0,646	0,306	1,173	0,813	0,238
Кіровоградська	2,197	0,219	0,288	2,671	0,283	0,405	2,657	0,336	0,567	2,050	0,389	0,403	2,486	0,455	0,366	2,864	0,517	0,339
Луганська	2,655	0,388	0,547	1,935	0,341	0,342	2,586	0,302	0,517	1,113	0,195	0,070	0,930	0,252	0,052	1,235	0,395	0,071
Львівська	1,767	0,200	0,189	1,566	0,219	0,170	1,302	0,219	0,157	1,389	0,257	0,172	1,911	0,393	0,258	2,155	0,486	0,232
Миколаївська	2,277	0,295	0,382	2,276	0,329	0,385	1,759	0,309	0,348	2,087	0,375	0,399	0,810	0,515	0,189	1,138	0,699	0,186
Одеська	1,670	0,290	0,265	1,182	0,302	0,186	1,128	0,296	0,200	1,368	0,373	0,262	1,942	0,633	0,400	1,900	0,712	0,292
Полтавська	3,539	0,587	0,918	3,003	0,638	0,790	2,300	0,584	0,750	2,489	0,749	0,775	3,054	1,054	0,785	3,870	1,451	0,863
Рівненська	2,643	0,231	0,381	1,901	0,186	0,192	1,862	0,242	0,301	1,842	0,301	0,293	2,586	0,415	0,356	3,088	0,489	0,357
Сумська	3,321	0,274	0,550	3,405	0,292	0,531	3,102	0,290	0,614	3,681	0,349	0,678	4,751	0,499	0,679	4,056	0,503	0,491
Тернопільська	1,874	0,194	0,202	2,010	0,184	0,208	1,524	0,197	0,182	1,563	0,244	0,194	3,559	0,379	0,459	3,640	0,470	0,422
Харківська	3,372	0,263	0,548	3,280	0,309	0,526	3,123	0,315	0,645	2,638	0,297	0,440	4,049	0,497	0,589	4,701	0,678	0,650
Херсонська	2,209	0,240	0,311	1,796	0,216	0,203	1,719	0,231	0,258	2,016	0,273	0,303	2,536	0,423	0,354	3,541	0,646	0,483
Хмельницька	2,072	0,216	0,262	2,032	0,236	0,260	1,928	0,250	0,323	1,657	0,239	0,208	1,756	0,324	0,198	1,950	0,386	0,163
Черкаська	3,172	0,353	0,605	2,925	0,396	0,551	2,822	0,378	0,646	3,390	0,494	0,740	4,236	0,640	0,695	4,775	0,788	0,706
Чернівецька	1,403	0,110	0,028	1,610	0,103	0,068	1,504	0,104	0,081	1,794	0,128	0,144	2,157	0,189	0,171	2,611	0,255	0,196
Чернігівська	3,992	0,245	0,641	4,323	0,327	0,709	3,475	0,318	0,722	3,415	0,393	0,663	4,117	0,526	0,614	4,900	0,716	0,693

* Джерело: авторські розрахунки за даними Головного управління статистики в областях України

Водночас у Донецькій, Київській і Миколаївській областях, навпаки, – низька фондовіддача у промисловості (1,473, 1,173 і 1,138), але висока продуктивність праці (0,893, 0,813 і 0,699). У Луганській і Хмельницькій областях низькі значення обох показників ресурсної ефективності промисловості.

Підсумовуючи, можна констатувати підвищення рівня ресурсної ефективності промислового сектора національної економіки, з огляду на зростання у 2016 році в усіх регіонах України значень показників фондовіддачі (окрім Одеської і Сумської областей) і продуктивності праці. Водночас варто відмітити сповільнення темпів зниження кількості зайнятих у

вітчизняній промисловості. Так, у 2016 році у 7-ми областях (проти 1-ї – Рівненської – у 2015-му) відбулось зростання значень цього показника (кількості зайнятих), із яких найбільше – у Хмельницькій (на 2,26%).

Конкурентні переваги промисловості у сегменті управління витратами та результатами діяльності характеризує **економічна ефективність**, рівень якої відображається трьома показниками: рентабельністю операційної діяльності, рентабельністю обороту і рентабельністю активів. Значення усіх цих показників у промисловому секторі економіки України упродовж 2011-2015 років зберігали спадну тенденцію (рис. 2).

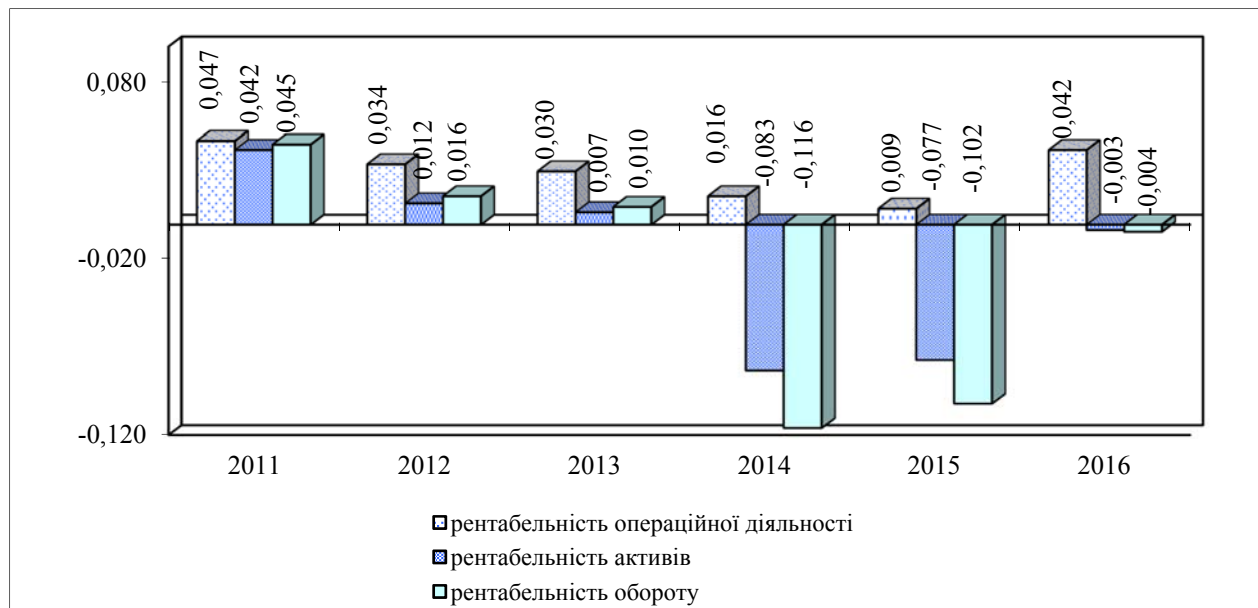

Рис. 2. Показники економічної ефективності промисловості України, частка одиниці

* Джерело: побудовано автором за даними [5, 6, 8, 9]

У 2016 році відбулось суттєве (на 3,3 в.п.) зростання рентабельності операційної діяльності промисловості, а за 9 місяців 2017 року цей показник досяг 8,3%. Натомість значення показників рентабельності обороту і рентабельності активів із 2014 року були від'ємними внаслідок збиткового фінансового результату до оподаткування промисловості, зокрема, 11-ти областей у 2016 році (проти 23-х у 2014-му). Збиток від звичайної діяльності до оподаткування промисловості скоротився до 7569,6 млн. грн. (проти 181361,1 млн. грн. у 2015-му).

Згідно з попередніми даними ДССУ, за підсумками 9-ти місяців 2017 року фінансовий результат до оподаткування великих та середніх підприємств промисловості в Україні став додатнім – прибуток склав 97335,6 млн. грн. Як наслідок, рентабельність обороту досягла 6,37%, а рентабельності активів – 3,62%.

Шляхом інтегрування показників рентабельності операційної діяльності, рентабельності обороту і рентабельності активів розраховано індекси економічної ефективності промисловості (табл. 3), на підставі значень яких проведено групування регіонів України. Відповідно до визначеної градації, у 2016 році високий рівень економічної ефективності був

досягнутий лише у Запорізькій області (табл. 4). Лідерство цієї області зумовлене суттєвим зростанням усіх трьох показників рентабельності до найвищих значень серед регіонів України. Своєю чергою, збільшення рентабельності обороту і рентабельності активів промисловості Запорізької області стало наслідком досягнення значного фінансового результату (9343,6 млн. грн.) проти збитку (5092,1 млн. грн.) у 2015 році.

До групи середнього рівня економічної ефективності промисловості у 2016 році увійшли 12 областей (проти 4-х у 2015-му), які досягли додатних значень усіх показників рентабельності. Вісім із цих областей приєдналися до Волинської, Вінницької, Харківської і Чернівецької (які були у 2-й групі із 2015 року) завдяки отриманню прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, що і зумовило підвищення рівня ефективності їх промисловості. Промисловість Харківської області, на відміну більшості областей України, упродовж 2013-2015 років була прибутковою, але у 2015-му обсяг фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток) її промисловості зменшився майже на 90%, що, своєю чергою, зумовило зниження рентабельності обороту на 0,4 в.п. і рентабельності активів на 0,2 в.п.

Таблиця 3

Показники економічної ефективності промисловості, частка одиниці

Область	2011				2012				2013				2014				2015				2016			
	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	Інтегративний індекс	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	Інтегративний індекс	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	Інтегративний індекс	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	Інтегративний індекс	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	Інтегративний індекс	Рентабельність обороту	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність активів	Інтегративний індекс
Вінницька	0,013	0,028	0,020	0,351	0,017	0,035	0,021	0,381	0,029	0,048	0,034	0,371	-0,010	0,046	-0,013	0,309	0,008	0,054	0,010	0,392	0,026	0,052	0,035	0,373
Волинська	0,041	0,043	0,036	0,401	0,021	0,039	0,019	0,394	0,021	0,039	0,018	0,341	-0,016	0,068	-0,016	0,307	0,015	0,064	0,016	0,413	0,026	0,045	0,028	0,367
Дніпропетровська	0,123	0,121	0,041	0,701	0,044	0,062	0,038	0,651	0,058	0,080	0,049	0,662	-0,005	0,076	-0,004	0,311	-0,046	0,021	-0,036	0,315	0,033	0,064	0,025	0,377
Донецька	0,007	0,008	0,007	0,324	-0,027	-0,008	0,009	0,271	-0,032	-0,011	-0,026	0,234	-0,128	-0,007	-0,085	0,131	-0,208	-0,068	-0,132	0,229	-0,033	0,019	-0,021	0,301
Житомирська	0,012	0,031	0,012	0,345	0,012	0,041	0,012	0,375	0,008	0,034	0,007	0,337	-0,095	-0,024	-0,083	0,242	-0,069	0,000	-0,081	0,288	-0,001	0,034	-0,002	0,312
Закарпатська	0,020	0,030	0,020	0,358	0,013	0,026	0,012	0,341	0,008	0,022	0,007	0,323	-0,105	0,000	-0,096	0,272	-0,086	0,002	-0,077	0,276	0,007	0,032	0,007	0,341
Запорізька	0,051	0,049	0,057	0,534	0,041	0,059	0,040	0,617	0,071	0,092	0,064	0,679	-0,072	0,116	-0,062	0,294	-0,039	0,095	-0,037	0,321	0,061	0,131	0,056	0,668
Івано-Франківська	-0,054	-0,020	-0,059	0,217	-0,062	-0,034	-0,068	0,233	-0,029	-0,004	-0,022	0,264	-0,285	-0,001	-0,191	0,009	-0,214	0,020	-0,144	0,201	-0,072	0,039	-0,046	0,274
Київська	0,030	0,046	0,019	0,391	0,031	0,048	0,021	0,568	0,034	0,039	0,021	0,357	-0,099	-0,007	-0,056	0,281	-0,053	0,020	-0,032	0,309	0,021	0,053	0,013	0,363
Кіровоградська	0,061	0,074	0,047	0,614	0,000	0,085	0,035	0,584	0,000	0,064	0,008	0,339	0,000	-0,281	0,000	0,161	-0,569	-0,323	-0,646	0,008	0,006	0,020	0,008	0,337
Луганська	-0,033	-0,004	-0,040	0,221	-0,081	-0,047	-0,073	0,201	-0,123	-0,134	-0,042	0,151	-1,266	-0,208	-0,609	0,002	-2,041	-0,242	-0,689	0,005	-0,786	-0,168	-0,285	0,100
Львівська	0,024	0,032	0,020	0,379	0,009	0,017	0,007	0,339	0,026	0,038	0,018	0,345	-0,089	0,015	-0,059	0,303	-0,059	0,011	-0,050	0,307	0,013	0,039	0,010	0,349
Миколаївська	0,023	0,033	0,023	0,382	0,026	0,054	0,024	0,571	0,005	0,026	0,004	0,301	-0,226	-0,057	-0,204	0,262	-0,100	-0,003	-0,051	0,281	-0,119	-0,066	-0,082	0,192
Одеська	-0,015	0,009	-0,013	0,228	-0,040	0,015	-0,030	0,259	-0,059	-0,013	-0,042	0,183	-0,233	-0,107	-0,160	0,005	-0,077	-0,017	-0,079	0,271	-0,060	-0,015	-0,057	0,246
Полтавська	0,101	0,104	0,145	0,712	0,068	0,090	0,095	0,705	0,055	0,078	0,062	0,674	-0,034	0,117	-0,039	0,301	-0,080	0,054	-0,099	0,304	-0,009	0,066	-0,012	0,333
Рівненська	0,009	0,023	0,010	0,341	-0,084	-0,057	-0,063	0,191	-0,077	-0,050	-0,056	0,165	-0,403	-0,224	-0,333	0,004	-0,247	-0,151	-0,240	0,197	-0,058	-0,050	-0,064	0,238
Сумська	0,049	0,060	0,069	0,593	0,071	0,089	0,097	0,709	0,044	0,067	0,056	0,556	-0,031	0,049	-0,040	0,288	-0,011	0,065	-0,016	0,324	0,028	0,081	0,039	0,388
Тернопільська	-0,125	-0,075	-0,118	0,215	-0,005	0,014	-0,005	0,284	-0,045	-0,013	-0,039	0,201	-0,159	-0,019	-0,145	0,157	-0,011	0,033	-0,017	0,317	0,007	0,031	0,009	0,342
Харківська	0,057	0,067	0,074	0,656	0,033	0,056	0,040	0,601	0,033	0,062	0,040	0,457	0,009	0,036	0,009	0,387	0,005	0,047	0,007	0,372	0,004	0,032	0,006	0,339
Херсонська	-0,015	0,021	-0,014	0,231	-0,001	0,024	-0,001	0,311	-0,022	0,004	-0,020	0,291	-0,170	-0,059	-0,147	0,145	-0,083	-0,019	-0,084	0,284	-0,017	0,011	-0,021	0,307
Хмельницька	0,034	0,048	0,040	0,415	0,013	0,060	0,015	0,421	0,024	0,069	0,027	0,400	-0,184	-0,066	-0,162	0,124	-0,147	-0,055	-0,133	0,217	-0,035	0,016	-0,033	0,298
Черкаська	-0,006	0,044	-0,005	0,328	0,002	0,018	0,002	0,307	-0,027	-0,012	-0,022	0,241	-0,180	-0,069	-0,138	0,137	-0,086	-0,032	-0,071	0,246	0,006	0,039	0,006	0,343
Чернівецька	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернівецька	0,008	0,008	0,007	0,315	0,049	0,012	0,046	0,578	0,006	0,023	0,006	0,313	-0,017	0,004	-0,018	0,312	0,006	0,029	0,008	0,346	0,025	0,036	0,033	0,366
Чернігівська	0,015	0,033	0,024	0,362	0,015	0,036	0,030	0,406	0,020	0,054	0,034	0,368	-0,033	0,062	-0,055	0,240	-0,033	0,014	-0,094	0,294	-0,060	-0,036	-0,035	0,203

* Джерело: авторські розрахунки за даними Головного управління статистики в областях України

Таблиця 4

Групування регіонів України за значеннями інтегрального індексу економічної ефективності промисловості

2011		2012		2013		2014		2015		2016	
Полтавська	0,712	Сумська	0,709	Запорізька	0,679	Харківська	0,387	Волинська	0,413	Запорізька	0,668
Дніпропетровська	0,701	Полтавська	0,705	Полтавська	0,674	Чернівецька	0,312	Вінницька	0,392	Сумська	0,388
Харківська	0,656	Дніпропетровська	0,651	Дніпропетровська	0,662	Дніпропетровська	0,311	Харківська	0,372	Дніпропетровська	0,377
Кіровоградська	0,614	Запорізька	0,617	Сумська	0,556	Вінницька	0,309	Чернівецька	0,346	Вінницька	0,373
Сумська	0,593	Харківська	0,601	Харківська	0,457	Волинська	0,307	Сумська	0,324	Волинська	0,367
Запорізька	0,534	Кіровоградська	0,584	Хмельницька	0,400	Львівська	0,303	Запорізька	0,321	Чернівецька	0,366
Хмельницька	0,415	Чернівецька	0,578	Вінницька	0,371	Полтавська	0,301	Тернопільська	0,317	Київська	0,363
Волинська	0,401	Миколаївська	0,571	Чернігівська	0,368	Запорізька	0,294	Дніпропетровська	0,315	Львівська	0,349
Київська	0,391	Київська	0,568	Київська	0,357	Сумська	0,288	Київська	0,309	Черкаська	0,343
Миколаївська	0,382	Хмельницька	0,421	Львівська	0,345	Київська	0,281	Львівська	0,307	Тернопільська	0,342
Львівська	0,379	Чернігівська	0,406	Волинська	0,341	Закарпатська	0,272	Полтавська	0,304	Закарпатська	0,341
Чернігівська	0,362	Волинська	0,394	Кіровоградська	0,339	Миколаївська	0,262	Чернігівська	0,294	Харківська	0,339
Закарпатська	0,358	Вінницька	0,381	Житомирська	0,337	Житомирська	0,242	Житомирська	0,288	Кіровоградська	0,337
Вінницька	0,351	Житомирська	0,375	Закарпатська	0,323	Чернігівська	0,240	Херсонська	0,284	Полтавська	0,333
Житомирська	0,345	Закарпатська	0,341	Чернівецька	0,313	Кіровоградська	0,161	Миколаївська	0,281	Житомирська	0,312
Рівненська	0,341	Львівська	0,339	Миколаївська	0,301	Тернопільська	0,157	Закарпатська	0,276	Херсонська	0,307
Черкаська	0,328	Херсонська	0,311	Херсонська	0,291	Херсонська	0,145	Одеська	0,271	Донецька	0,301
Донецька	0,324	Черкаська	0,307	Івано-Франківська	0,264	Черкаська	0,137	Черкаська	0,246	Хмельницька	0,298
Чернівецька	0,315	Тернопільська	0,284	Черкаська	0,241	Донецька	0,131	Донецька	0,229	Івано-Франківська	0,274
Херсонська	0,231	Донецька	0,271	Донецька	0,234	Хмельницька	0,124	Хмельницька	0,217	Одеська	0,246
Одеська	0,228	Одеська	0,259	Тернопільська	0,201	Івано-Франківська	0,009	Івано-Франківська	0,201	Рівненська	0,238
Луганська	0,221	Івано-Франківська	0,233	Одеська	0,183	Одеська	0,005	Рівненська	0,197	Чернігівська	0,203
Івано-Франківська	0,217	Луганська	0,201	Рівненська	0,165	Рівненська	0,004	Кіровоградська	0,008	Миколаївська	0,192
Тернопільська	0,215	Рівненська	0,191	Луганська	0,151	Луганська	0,002	Луганська	0,005	Луганська	0,100

*Примітка.

 Перша група – високий рівень експортної активності промисловості (0,667÷1,0);

 Друга група – середній рівень експортної активності промисловості (0,334÷0,666);

 Третя група – низький рівень експортної активності промисловості (0,0÷0,333)

У 2016 році фінансовий результат від звичайної діяльності промисловості цієї області збільшився лише на 2,9%. Варто відзначити досягнення додатних значень усіх показників рентабельності промисловості у Кіровоградській області після їх різкого зниження у 2015 році.

Групу *низького рівня економічної ефективності* промисловості у 2016 році сформували 11 областей із від'ємними фінансовими результатами до оподаткування.

У 6-ти із них (Полтавській, Житомирській, Херсонській, Донецькій, Хмельницькій та Івано-Франківській) було досягнуто додатних значень показника рентабельності операційної діяльності, однак значення показників рентабельності обороту і рентабельності активів залишилися від'ємними. У решти 5-ти областей (Одеській, Рівненській, Чернігівській, Миколаївській і Луганській) значення усіх трьох показників рентабельності були від'ємними.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що у 2016 році, порівняно з 2015-м, в Україні відбулось підвищення рівня економічної ефективності промисловості, основними ознаками якого стали: досягнення додатних значень показника рентабельності обороту і рентабельності активів унаслідок досягнення прибутку від звичайної діяльності до оподаткування в 13-ти областях (проти 4-х у 2015-му); відновлення прибутковості операційної діяльності у 6-ти областях; нарощення рентабельності операційної діяльності у 9-ти областях.

Водночас ознаками стримування росту економічної ефективності вітчизняної промисловості у 2016 році були: зниження до від'ємного значення показника рентабельності операційної діяльності у Чернігівській області та подальше збільшення від'ємних значень цього показника у Миколаївській області; зниження додатних значень показника рентабельності операційної діяльності промисловості у Вінницькій, Волинській, Тернопільській і Харківській областях; зростання від'ємних значень показника рентабельності обороту у Миколаївській, Одеській і Чернігівській областях; збільшення від'ємних значень показника рентабельності активів промисловості у Миколаївській і Чернігівській областях.

Отже, у 2016 році промисловий сектор економіки більшості регіонів України продемонстрував ознаки

повернення ефективності виробничо-господарської діяльності до докризового рівня. У 2017 році ці позитивні тенденції посилились. Так, за підсумками 9 місяців 2017 року фінансові результати до оподаткування великих та середніх підприємств у промисловості були від'ємними лише в 4-х областях (проти 11-ти у 2016-му). Однак, проблемою стало поглиблення збитковості промислового сектора економіки Донецької, Луганської і Миколаївської областей. Водночас в Одеській області, попри відносно незначний збитковий фінансовий результат до оподаткування (-99,328 млн. грн.), рентабельності операційної діяльності досягла 5,0% (проти -1,5% у 2016 році). Найвищого рівня економічної ефективності промисловості у січні-вересні 2017 року досягнуто в Дніпропетровській і Запорізькій областях.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Упродовж 2016-2017 років в Україні підвищився загальний рівень усіх показників, які характеризують ефективність функціонування промислового сектора економіки. Як наслідок, українська промисловість перевершила, до прикладу, польську за значеннями показників фондовіддачі, а також рентабельності операційної діяльності і рентабельності обороту. Водночас продуктивність праці у промисловому секторі в Україні у 3,6 разу нижча, аніж у Польщі. Це означає, що Україна продовжує виготовляти порівняно дешеву сировинну продукцію, ціна на яку безпосередньо залежить від кон'юнктури на світових ринках. Посилення глобалізаційних процесів, а відтак, міжнародної конкуренції, актуалізує необхідність проведення структурної модернізації вітчизняної промисловості у напрямку збільшення частки високотехнологічних видів діяльності в обсягах виробництва і експорту, задоволення потреб внутрішнього ринку у продукції вітчизняного виробництва та підвищення ефективності останнього. Таким чином, подальші дослідження автора будуть спрямовані на пошук дієвих форм реалізації потенціалу розвитку переробної промисловості, зокрема у Західному регіоні України, переважна більшість областей якого межує з державами-членами ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Структура промислового сектора економіки України: порівняння із державами-членами ЄС і напрями оптимізації: наукове видання / [С. О. Ішук, Л. Й. Созанський]; НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього Національної академії наук України»; [наук. ред. С. О. Ішук]. – Львів, 2017. – 84 с.
2. Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку (науково-аналітична доповідь) / [О. І. Амоша, І. П. Булеєв, А. І. Землянін, Л. О. Збаразька, Ю. М. Харазішвілі та ін.]; Інститут економіки промисловості НАН України. – Київ, 2017. – 120 с. – Режим доступу: http://iep.com.ua/publ/informacijni_resursi_naukovi_dopovidi/promislovist_ukrajini_2016_stan_ta_perspektivi_rozvitku/2-1-0-95.
3. Смарт-промисловість в епоху цифрової економіки: перспективи, напрями і механізми розвитку: монографія / [В. П. Вишневський, О. В. Вієцька, О. М. Гаркушенко, С. І. Князев, О. В. Лях, В. Д. Чекіна, Д. Ю. Череватський]; за ред. акад. НАН України В. П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Київ, 2018. – 192 с.
4. Конкурентоспроможність промисловості регіонів України (наукове видання) / [С. О. Ішук, Л. Й. Созанський, Р. В. Міхель, М. І. Бирка]; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; [наук. ред. С. О. Ішук]. – Львів, 2016. – 73 с. (Серія «Регіони: моніторинг, прогнози, моделі»).

5. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Зайняте населення за видами економічної діяльності та регіонами // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами промислової діяльності // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES

1. Ishchuk, S. O. (Ed.), & Sozansky, L. Y. (2017). *Struktura promyslovoho sektora ekonomiky Ukrainy: porivnyannya iz derzhavamy-chlenamy YES i napryamy optymizatsiyi* [The structure of the industrial sector of Ukraine's economy: comparison with the YES member states and optimization directions]. Lviv : Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Amosha, O. I., Bulyeyev, I. P., Zemlyankin, A. I., Zbaraz'ska, L.O., Kharazishvili, Yu. M., & et. al. (2017). *Promyslovist' Ukrainy – 2016: stan ta perspektivy rozvytku* [Industry of Ukraine – 2016: the state and prospects of development] (Scientific Report). Retrived from http://iep.com.ua/publ/informacijni_resursi/naukovi_dopovidi/promyslovist_ukrajini_2016_stan_ta_perspektivi_rozvytku/2-1-0-95 [in Ukrainian].
3. Vyshnevs'kyi, V. P. (Ed.), Viyets'ka, O. V., Harkushenko, O. M., Knyazyev, S. I., Lyakh, O. V., Chekina, V. D., & Cherevats'kyi, D. Yu. (2018). *Smart-promyslovist' v epokhu tsyfrovoyi ekonomiky: perspektivy, napryamy i mekhanizmy rozvytku* [Smart industry in the era of digital economy: prospects, directions and mechanisms of development]. Kyiv: Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
4. Ishchuk, S. O., Sozansky, L. Y., Mikhel, R. V., & Byrka, M. I. (2016). *Konkurentospromozhnist' promyslovosti rehioniv Ukrainy* [Competitiveness of Ukraine's regional industry]. (Scientific publication). Lviv : Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine. Series: Regions: monitoring, prognoses, models. [in Ukrainian].
5. State Statistics Service of Ukraine (2017). Obsyah realizovanoyi promyslovoyi produktsiyi za vydamy diyal'nosti [Volume of industrial products sold by type of activity]. *Official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. State Statistics Service of Ukraine (2017). Pokaznyky balansu velykykh ta serednikh pidpryemstv za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti [Indicators of balance of large and medium enterprises by types of economic activity]. *Official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
7. State Statistics Service of Ukraine (2017). Zaynyate naselennya za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti ta rehionamy [Employed population by type of economic activity and regions]. *Official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
8. State Statistics Service of Ukraine (2017). Rentabel'nist' operatsiynoyi diyal'nosti pidpryemstv za vydamy promyslovoyi diyal'nosti [Profitability of operating activity of enterprises by types of industrial activity]. *Official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
9. State Statistics Service of Ukraine (2017). Finansovi rezul'taty pidpryemstv do opodatkuвання za vydamy promyslovoyi diyal'nosti [Financial results of enterprises before taxation by types of industrial activity]. *Official site of the State Statistics Service of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

Ищук Светлана Алексеевна. ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Несмотря на замедление промышленного развития в Украине вследствие воздействия многих факторов (общественно-политических, монетарных и др.), промышленность остается ведущим видом экономической деятельности с долей 31,4% в объеме реализации продукции (товаров, услуг). В то же время проблемы отечественной промышленности обусловлены, прежде всего, доминированием материало- и энергоемких технологий, высокой степенью износа основных средств, а также низкой эффективностью промышленного производства. Целью статьи является проведение интегральной оценки эффективности функционирования промышленного сектора экономики Украины в региональном разрезе. Исследование проведено по авторской методике в плоскости ресурсной и экономической эффективности промышленности по множеству показателей. Путем интегрирования значений показателей фондоотдачи и производительности труда рассчитаны индексы ресурсной эффективности, а показателей рентабельности операционной деятельности, рентабельности оборота и рентабельности активов – индексы экономической эффективности промышленности. Исходя из значений этих интегральных индексов, осуществлена группировка областей Украины по уровням (высокому, среднему и низкому) ресурсной и экономической эффективности промышленности. Как показали результаты расчетов, в 2016 году промышленный сектор экономики большинства регионов Украины продемонстрировал признаки возвращения эффективности производственно-хозяйственной деятельности к докризисному уровню. В 2017 году эти положительные тенденции усилились. Однако, проблемой стало углубление убыточности

промышленности в Донецкой, Луганской и Николаевской областях. Зато высокого уровня эффективности в этом секторе экономики достигли Днепропетровская и Запорожская области. Результаты интегральной оценки эффективности промышленности регионов Украины дают возможность создать объективную аналитическую основу для принятия обоснованных управленческих решений по стратегии дальнейшего развития промышленного сектора национальной экономики. В то же время усиление глобализационных и интеграционных процессов обуславливает необходимость проведения структурной модернизации отечественной промышленности с целью повышения конкурентоспособности ее продукции на мировых товарных рынках, в частности путем увеличения доли высокотехнологичных видов деятельности в объемах производства и экспорта. В этом направлении будут проводиться дальнейшие авторские исследования.

Ключевые слова: промышленность, эффективность, фондоотдача, производительность труда, рентабельность операционной деятельности, рентабельность оборота, рентабельность активов.

Ishchuk Svitlana O. ESTIMATION OF THE FUNCTIONING EFFICIENCY OF THE INDUSTRIAL SECTOR OF ECONOMY OF THE UKRAINE REGIONS

Despite the slowing down of industrial development in Ukraine due to the influence of social and political, monetary and the other factors, the industry remains a leading form of economic activity with a share of 31.4 per cent in the volume of sales. At the same time, the problems of national industry are due to the domination of materials, the energy and intensive technologies, the high degree of deterioration of fixed assets, the low efficiency of industrial production. The purpose of the article is to carry out an integrated assessment of the efficiency of the functioning of the industrial sector of Ukraine's economy in a regional context. The research was conducted according to the author's methodology in terms of the resource and economic efficiency of the industry by a set of indicators. Integrating the values of indicators of return on assets and productivity, resource efficiency indices have been calculated, while indicators of operating profitability, profitability and return on assets are indices of the economic efficiency of the industry; proceeding from the values of these integral indexes, the grouping of regions of Ukraine by the levels (high, middle and low) of resource and economic efficiency of the industry has been carried out. As the results of calculations show, in 2016 the industrial sector of the economy of most Ukraine regions demonstrated signs of return to the efficiency of production and economic activity to the crisis level. In 2017, these positive trends have intensified. However, the problem was the deepening of the loss-making industry in Donetsk, Luhansk and Mykolaiv regions. At the same time, the highest level of efficiency in this sector of the economy has been achieved in Dnipropetrovsk and Zaporizya regions. The results of the integrated assessment of the industry's efficiency in the Ukraine regions provide an opportunity to create an objective analytical basis for making informed managerial decisions regarding the strategy of further development of the national economy industrial sector. The strengthening of globalization processes, at the same time, necessitates structural modernization of the national industry in order to increase its competitiveness on world commodity markets, the share of high-tech activities in the volume of production and exports. In this direction, further author's research will be conducted.

Keywords: capital productivity, efficiency, industry, labor productivity, profitability of operating activity and turnover, return on assets.

Одержано 17.04.2018 р.